

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
28 серпня 2021 року,
протокол № 1

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

28 серпня 2021 року

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«ПРАВОВІ ЗАСАДИ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»
для підготовки фахівців на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр
за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення
галузі знань 23 Соціальна робота
за денною формою навчання

м. Хмельницький
2021

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни		
1.2.	Лекції		
1.3.	Семінарські (практичні, лабораторні) заняття		
1.4.	Самостійна робота здобувачів		
1.5.	Індивідуальні завдання		
1.6.	Підсумковий контроль		
2.	Схема нарахування балів		
3.	Рекомендовані джерела		
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		

© Бондаренко-Зелінська Н. Л., 2023. © Зелінський А. М., 2021

© Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин												
		Денна форма навчання						Заочна форма навчання						
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС	
1.	Правове регулювання медичної діяльності в Україні	10	2	-	-	-	8							
2.	Зміст медичної діяльності. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності	12	2	4	-		6							
3.	Договір як особлива підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності	9	2	2	-	-	7							
4.	Суб'єкти медичної діяльності в Україні	12	2	-	-		4							
5.	Суб'єкти, які здійснюють медичну діяльність. Ліцензування їх діяльності та акредитація .	8	4	4	-		4							

№ теми	Назва теми	Кількість годин												
		Денна форма навчання					Заочна форма навчання							
		Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
			Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		Лекції	Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС	
6.	Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності. Передумови та підстави медичного втручання в організм пацієнта.	12	2	4	-	-	6							
7.	Пацієнт як суб'єкт медичної діяльності. Права та обов'язки пацієнта при здійсненні медичної діяльності.	12	4	4	-	-	4							
8.	Захист прав пацієнтів. Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я	10	2	2			6							
9	Особливості відповідальності за правопорушення вчинені під час здійснення медичної діяльності	10	2	2			6							
10	Експертиза в медичній діяльності	10	2	2	-		6							
	Всього годин:	105	24	24			57							

1.1. *Лекції*

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Правове регулювання медичної діяльності в Україні	2
1.1. 1.2. 1.3.	Поняття медичної діяльності. Її суть та значення. Стан законодавчого регулювання медичної діяльності в Україні на сучасному етапі її розвитку. Особливості нормотворчої роботи Міністерства охорони здоров'я України та юридичної сили його наказів.	
2.	Тема 2. Зміст медичної діяльності. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності	2
2.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.2. 2.3. 2.4.	Основний зміст медичної діяльності в Україні. Медична допомога. Поняття, особливості. Медичні послуги. Поняття, особливості. Медичні роботи. Поняття, особливості. Розмежування медичної допомоги, послуг, медичних робіт. Особливості правовідносин щодо здійснення медичної діяльності. Підстави їх виникнення, зміни та припинення. Правочин як особлива підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності	
3.	Тема 3. Договір як особлива підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності	2
3.1. 3.2. 3.3.	Загальна характеристика договору як підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності. Види договорів у сфері медичної діяльності Особливості окремих видів договорів: декларація про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, договір про надання медичних послуг, договір на проведення експертного дослідження, договір медичного закладу з НСЗУ про медичне обслуговування за рахунок державного бюджету тощо.	
4.	Тема 4. Суб'єкти медичної діяльності в Україні	2
4.1. 4.2. 4.3.	Загальна характеристика суб'єктів медичної діяльності. Класифікація суб'єктів медичної діяльності Субекти, які отримують результати медичної діяльності (пацієнти). Суб'єкти, діяльність яких впливає на порядок та процедуру здійснення медичної діяльності чи пов'язана з такою діяльністю.	
5.	Тема 5. Суб'єкти, які здійснюють медичну діяльність. Ліцензування та акредитація їх діяльності.	4
5.1. 5.2. 5.3. 5.4.	Юридичні особи як суб'єкти здійснення медичної діяльності. Заклади охорони здоров'я. Фізичні особи — підприємці як суб'єкти здійснення медичної діяльності. Суб'єкти народної та нетрадиційної медицини. Ліцензування та акредитації: поняття, значення, особливості.	
6.	Тема 6. Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності. Передумови та підстави медичного втручання в організм пацієнта	4
6.1. 6.2.	Поняття та характерні ознаки суб'єктів, які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності. Склад суб'єктів, які безпосередньо здійснюють дії щодо МД	

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
6.3. 6.4.	Правові засади медичного втручання в організм пацієнта, його види. Добровільна, інформована згода пацієнта на здійснення медичного втручання: поняття, критерії її правомірності.	
7.	Тема 7. Пацієнт як суб'єкт медичної діяльності. Права та обов'язки пацієнта при здійсненні медичної діяльності	2
7.1. 7.2. 7.3.	Пацієнт як суб'єкт медичної діяльності. Поняття терміну «пацієнт». Поняття та система прав пацієнта. Класифікації прав пацієнта. Окремі права пацієнтів, їх характеристика. Обов'язки пацієнта.	
8	Тема 8. Захист прав пацієнтів. Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я	2
8.1. 8.2. 8.3.	Загальна характеристика способів захисту прав пацієнта Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я як передумова ефективного захисту прав пацієнта Якість медичної діяльності як гарантія захисту прав пацієнта.	
9	Тема 9. Особливості відповідальності за правопорушення вчинені під час здійсненні медичної діяльності	2
9.1. 9.2. 9.3. 9.4.	Відповідальність за порушення ліцензійних умов. Особливості відповідальності за неправомірне заподіяння шкоди життю, здоров'ю пацієнта при здійсненні медичної діяльності. Особливості відповідальності медичних працівників. Відповідальність пацієнта за невиконання покладених на нього обов'язків	
10	Тема 10. Експертиза в медичній діяльності	2
10.1 10.2 10.3 10.4	Поняття та значення експертизи в медичній та соціальній діяльності. Суб'єкти здійснення експертизи. Види експертиз. Медико-соціальна експертиза як вид експертизи.	
	Всього	24

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1-2

Тема 2. Зміст медичної діяльності. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття медичної діяльності. Її суть та значення.
2. Основний зміст медичної діяльності в Україні.
 - 2.1. Медична допомога. Поняття, особливості.
 - 2.2. Медичні послуги. Поняття, особливості.
 - 2.3. Медичні роботи. Поняття, особливості.
3. Розмежування медичної допомоги, послуг, медичних робіт.
4. Особливості правовідносин щодо здійснення медичної діяльності. Підстави їх виникнення, зміни та припинення.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: медична діяльність, медична практика, медична допомога. медичні посуги. медичні роботи, юридичні факти, здоров'я, життя.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Одним з прав, що закріплені в Конституції України, і має надзвичайно велике значення для фізичної особи, є право на безоплатну медичну допомогу.

При підготовці до семінарського заняття студентам слід перш за все з'ясувати значення “медичної діяльності” як поняття родового. «*Медична діяльність*» – це сукупність дій спеціального суб'єкта, що регламентується положеннями медицини та права, які спрямовані на збереження, відновлення та покращення здоров'я та/або рятування життя людини.

Значення медичної діяльності обумовлено її орієнтованістю на особисті немайнові блага життя та здоров'я людини, як найвищої соціальної цінності. Особливість означених благ визначає специфіку медичної діяльності, зокрема: це завжди активна воляова правомірнок діяльність; вона має спеціальну мету (збереження, відновлення та покращення здоров'я та/або рятування життя людини); регламентується як нормами права, так і положеннями медицини; здійснюється спеціальними суб'єктами.

Об'єктивованою медична діяльність включає три основних види активності:

✓ *медична допомога* – це множина дій спеціального суб'єкта, фактичний порядок вчинення яких регламентується положеннями медицини, умови та можливість вчинення – правом, які спрямовані на збереження, відновлення та покращення здоров'я та/або рятування життя людини;

✓ *медичні послуги* є формою цивільно-правового обігу медичної допомоги, яка охоплює частину дій спеціального суб'єкта, , які спрямовані на збереження, відновлення та покращення здоров'я та/або рятування життя людини, фактичний порядок вчинення яких регламентується правом поряд з положеннями медицини;

✓ *медичні роботи* – це роботи, результати яких мають безпосереднє значення для збереження, відновлення та покращення здоров'я фізичної особи та можуть ставати частиною її організму.

Відмінність між вказаними елементами змісту медичної діяльності визначається в першу чергу характером правового регулювання та обсягом прав та обов'язків, що виникають між їх суб'єктами.

Беззаперечним є твердження про те, що підставою виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин є юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими норми цивільного законодавства пов'язують настання правових наслідків. Разом з тим до окремих груп правовідносин не можна застосовувати загальний підхід до розуміння таких фактів, зокрема до відносин з надання медичних послуг та виконання медичних робіт

Так, події, як різновид юридичних фактів, не можуть виступати підставою для виникнення цивільних правовідносин щодо надання медичних послуг та виконання медичних робіт, оскільки важливим аспектом при виникненні таких правовідносин є наявність воляового компоненту для вступу в такі правовідносини або відсутність останнього в наслідок перебування особи в стані, що не дозволяє сформулювати її чи висловити будь-яким зрозумілим способом. Не дивлячись на це, вони можуть виступати передумовами для настання таких підстав. Наприклад, пожежа в будинку, в наслідок якої особа отруїлась чадним газом та втратила свідомість, не буде підставою для виникнення цивільних правовідносин щодо надання медичних послуг через те, що значення для виникнення даних правовідносин має не причина заподіяння шкоди здоров'ю особи та втрати нею свідомості, а наявність такої шкоди, не можливість особи розпорядитись своїм правом на життя, здоров'я, отримання медичних послуг та вказівки закону про обов'язок відповідних осіб зберегти життя особи й відновити її здоров'я в таких ситуаціях.

Найбільш поширеною підставою виникнення цивільних правовідносин є дії, разом з тим щодо надання медичних послуг та виконання медичних робіт не всі, а тільки правомірні дії можуть вважатися юридичними фактами. Неправомірні дії, як і події, виступають в ролі передумов. Внаслідок вчинення неправомірних дій може завдатись шкода фізичному та/або духовному здоров'ю особи чи особа входить в стан, що не дозволяє сформувати волю чи висловити її будь-яким зрозумілим способом. В першому випадку особа звертається за наданням їй медичних послуг, виконання медичних робіт. В другому випадку медичні послуги, медичні роботи будуть надані з підстав зазначених вище.

Для настання підстав виникнення цивільних правовідносин щодо надання медичних послуг та виконання медичних робіт не має значення є правомірною дією юридичним вчинком чи є юридичним актом. Правові наслідки є однаковими в обох випадках. Прикладом цього є звернення до відповідного закладу охорони здоров'я чи фізичної особи підприємця за отриманням медичних послуг та медичних робіт особи, яка уклала відповідний договір, та особи, яка не уклала договору та не поінформована про правові наслідки такого звернення.

Виділяють ще такий різновид юридичних фактів як юридичні факти-стани. Для виникнення досліджуваного виду правовідносин, має значення такий юридичний факт-стан як стан здоров'я конкретної особи, оскільки від нього залежить здатність її свідомо вступати або не вступати у правовідносини, що розглядаються нами, та застосування вказівки закону про обов'язок відповідних осіб зберегти життя особи й відновити її здоров'я у випадках загрози життю та здоров'ю людини. В принципі, як самодостатній юридичний факт для виникнення цивільних правовідносин щодо надання медичних послуг та виконання медичних робіт може розглядатись тільки як перебування у стані, що загрожує життю людини. Інші стани здоров'я будуть мати значення для виникнення зазначених правовідносин, в якості складової складного юридичного факту. Це, наприклад, наявність небезпечної інфекційної хвороби є необхідною умовою для добровільної чи примусової госпіталізації та лікування, наявність психічного захворювання – визначальна, але не єдина, підстава для направлення особи на примусове лікування.

Отже, підставами для виникнення цивільних правовідносин щодо надання медичних послуг та виконання медичних робіт є правомірні дії осіб та певні стани здоров'я особи.

Вивчаючи підстави зміни правовідносин щодо надання медичних послуг та виконання медичних робіт приходимо до висновку про їх подібність підставам виникнення даних правовідносин.

Так, події та неправомірні дії не можуть виступати в якості підстав зміни зазначених правовідносин, а виступають в якості можливих передумов настання таких змін з зазначених вище мотивів.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Договір як особлива підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

1. Загальна характеристика договору як підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності.
2. Види договорів у сфері медичної діяльності
3. Особливості окремих видів договорів: декларація про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, договір про надання медичних послуг, договір на проведення експертного дослідження, договір медичного закладу з НСЗУ про медичне обслуговування за рахунок державного бюджету тощо.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: медична діяльність, медична практика, договір, декларація про вибір лікаря.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

В сучасній Україні одними з найпоширених підстав виникнення, зміни та/або припинення правовідносин у сфері медичної діяльності є правочини, серед яких особливе місце належить декларації про вибір лікаря, що надає первинну медичну допомогу та договору про медичне обслуговування за програмою медичних гарантій.

Декларація про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, є одностороннім правочином, вимоги до оформлення якого визначено Наказом МОЗ України «Про затвердження Порядку вибору лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та форми декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу» від 19.03.2018 № 503

Декларація як односторонній правочин слугує виникненню ще одного правовідношення з іншої підстави – договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, тому вона з однієї сторони засвідчує реалізацію права на вільний вибір лікаря (хоча фізична особа ще не є пацієнтом), а з іншої - є юридичним фактом, що підтверджує виникнення у фізичної особи статусу третьої особи за договором про медичне обслуговування

Договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій (далі – договір про медичне обслуговування) є договором про надання медичних послуг, який укладається на користь третіх осіб. Договір про медичне обслуговування може укладатись або в письмовій, або в електронній формі.

Істотними умовами договору про медичне обслуговування є такі: перелік та обсяг медичних послуг і лікарських засобів за програмою медичних гарантій, що надаються пацієнтам, умови, порядок та строки їх надання, фактичну адресу надання медичних послуг, права та обов'язки сторін, строк дії договору, звітність надавачів медичних послуг і відповідальність сторін. Пацієнт, який потребує надання медичних послуг або лікарських засобів за програмою медичних гарантій, або його законний представник звертається до надавача медичних послуг і подає декларацію про вибір лікаря.

Правовою підставою для даного виду правочинів є Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» і Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання договорів про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій» від 25.04.2018 № 410.

Поряд з вищевказаними важливу роль в сфері здійснення медичної діяльності відіграють і інші види договорів: договір на проведення експертного дослідження, договір медичного закладу з НСЗУ про медичне обслуговування за рахунок державного бюджету тощо. Тому при підготовці до заняття здобувачам рекомендовано проанлізувати і їх.

Семінарське заняття 4-5

Тема 5. Суб'єкти, які здійснюють медичну діяльність. Ліцензування їх діяльності та акредитація

1. Юридичні особи як суб'єкти здійснення медичної діяльності. Заклади охорони здоров'я.
2. Фізичні особи — підприємці як суб'єкти здійснення медичної діяльності.
3. Суб'єкти народної та нетрадиційної медицини.
4. Ліцензування та акредитації: поняття, значення, особливості.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: медична діяльність, медична практика, заклади охорони здоров'я, фізична особа – підприємець – суб'єкт здійснення медичної діяльності, ліцензування, акредитація.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Суб'єктами, які здійснюють медичну діяльність за загальним правилом виступають юридичні особи ("заклади охорони здоров'я") та фізичні особи - підприємці, що надають медичні послуги та виконують медичні роботи¹, але не будь-які, а тільки ті, які володіють наступними ознаками:

- такі суб'єкти повинні мати статус суб'єкта господарювання;
- основною метою діяльності таких суб'єктів є забезпечення медичного обслуговування населення та/або надання реабілітаційної допомоги;
- такі суб'єкти повинні мати ліцензію на здійснення медичної практики за відповідними лікарськими спеціальностями;
- ця діяльність повинна здійснюватися на основі професійної діяльності відповідних фахівців в сфері охорони здоров'я (медичних (фармацевтичних) працівників і фахівців з реабілітації);
- у медичній діяльності такі суб'єкти не можуть виступати як споживачі², а лише як послугонадавачі чи виконавці робіт.

До юридичної особи-послугонадавача законодавством не висуваються особливі вимоги щодо суб'єктів створення, організаційно-правової форми чи порядку державної реєстрації. Створення такої юридичної особи відбувається в загальному порядку, що встановлений законодавством України. Це можуть бути як комерційні, так і некомерційні юридичні особи.

Згідно вимог Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності" суб'єкти здійснення медичної діяльності також повинні отримати ліцензію на здійснення господарської діяльності з медичної практики. Така Ліцензія безстрокова і видається суб'єкту господарювання, тоді як власне медичну допомогу чи послуги надають його працівники.

Суб'єкт господарювання може здійснювати медичну практику за кількома місцями провадження діяльності, шляхом утворення відособлених підрозділів без створення юридичної особи. Додатково на кожний відособлений підрозділ отримання ліцензії є непотрібним, через те, що вони є складовим елементом юридичної особи і не становлять самостійного суб'єкта права. Проте в ліцензійному реєстрі в такому випадку повинно бути внесено відомості про такі місця діяльності.

Семінарське заняття 6-7

Тема 6. Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності. Передумови та підстави медичного втручання в організм пацієнта

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та характерні ознаки суб'єктів, які безпосередньо здійснюють дії щодо МД.
2. Склад суб'єктів, які безпосередньо здійснюють дії щодо МД
3. Медичне втручання, його види.
4. Підстави та умови медичного втручання
5. Інформована згода пацієнта.

Методичні вказівки

¹ Юридичні особи та фізичні особи - підприємці, що надають медичні послуги та виконують медичні роботи в країнах ЄС мають узагальнену назву - провайдери медичної допомоги (Матеріали курсів підготовки інструкторів-викладачів в рамках проекту Європейського Союзу "Фінансування та управління в сфері охорони здоров'я в Україні").

² Кротов В.М. Обязательство по оказанию услуг в советском гражданском праве: Учебное пособие. Л.: 1990. С. 29.

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: медична діяльність, медична практика, заклади охорони здоров'я, фізична особа – підприємець – суб'єкт здійснення медичної діяльності, ліцензування, акредитація, цілитель.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Суб'єкти які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності – це фізичні особи, які на підставі трудового договору, та на професійній основі безпосередньо вчиняють дії по здійсненню та/або забезпеченню здійснення медичної діяльності. Таких суб'єктів є умовно можна поділити на дві групи:

1) *працівники*, діяльність яких носить обслуговуючий характер і безпосередньо здійснює організаційний вплив на МД (адміністративний, допоміжний персонал);

2) *медичні працівники*, діяльність яких спрямована на безпосереднє здійснення МД (лікарі, середній медичний та молодший медичний персонал).

Суб'єктам які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності притаманні характерні ознаки які вирізняють останніх як от:

- таким суб'єктом може бути виключно фізична особа (ф/о);
- така ф/о перебуває з суб'єктом здійснення медичної діяльності у трудових правовідносинах;
- такі суб'єкти здійснюють свою діяльність на професійній основі;
- такі особи безпосередньо взаємодіють з пацієнтом і саме їх дії/бездіяльність здійснюють вплив на організм останнього і обумовлюють результат МД;
- такі суб'єкти не несуть персональної відповідальності за результати медичної діяльності (суб'єктом відповідальності в даному випадку виступає їх роботодавець – суб'єкт здійснення медичної діяльності)

Лікарі займають посади згідно Переліку лікарських посад у закладах охорони здоров'я. затв. Наказом МОЗ від 28.10.2002 року № 385 (зареєстр. в Мінюсті 12.11.2002 року за № 893/7181)³

Медичний персонал диференціюється залежно від спеціальності, що регламентовано Номенклатурою лікарських спеціальностей, затв. Наказом МОЗ від 22.02.2019 року № 446 (у редакції наказу МОЗ Українвід 18 серпня 2021 року № 1753)⁴ та Номенклатурою спеціальностей молодших спеціалістів з медичною освітою (Додаток 1 до п. 1.6. Про атестацію молодших спеціалістів з медичною освітою), затв. Наказом МОЗ від 23.11.2007 року № 742 (зареєстр. в Мінюсті 12.12.2207 року за № 1368/14635)

При визначенні професійних обов'язків кожної посади медичного працівника використовується ДОВІДНИК кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск № 78 "Охорона здоров'я", затв. наказом МОЗ України від 29.03.2002 № 117⁵

Укладення трудового договору з працівниками, які віднесені до першої групи, немає особливостей.

Натомість з медичними працівниками укладення трудового договору має деякі особливості. Оскільки вони безпосередньо пов'язані з медичною діяльністю, тому повинні мати відповідні знання, володіти достатніми вміннями та навичками. Тобто прийняття на роботу даних працівників можливе лише при умові відповідності осіб, що наймаються, відповідним кваліфікаційним вимогам. Така відповідність підтверджується документами, аналогічними до

³ Перелік лікарських посад у закладах охорони здоров'я: Наказ МОЗ від 28.10.2002 року № 385 (зареєстр. в Мінюсті 12.11.2002 року за № 893/7181 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-02#Text>

⁴ Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів: Наказ МОЗ від 22.02.2019 року № 446 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0294-19#Text>

⁵ ДОВІДНИК кваліфікаційних характеристик професій працівників. ВИПУСК № 78 "Охорона здоров'я", затв. наказом МОЗ України від 29.03.2002 № 117 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text>

документів, які засвідчують освітній та кваліфікаційний рівні суб'єктів господарювання, що здійснюють медичну практику⁶.

Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо МД у сфері народної та нетрадиційної медицини.

У сфері народної та нетрадиційної медицини суб'єкти здійснення МД та суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо МД збігаються і називаються *цілителями*.

Цілитель – фізична особа, яка може не мати спеціальної медичної освіти, але володіє необхідним обсягом професійних знань та умінь, що дозволяють застосовувати методи з профілактики, діагностики та лікування хворих, що ґрунтуються на досвіді багатьох поколінь людей, усталені в народних традиціях і не потребують державної реєстрації

Для здійснення МД цілитель зобов'язаний:

- бути зареєстрованим як фізична особа – підприємець;
- відповідати кваліфікаційним вимогам⁷;
- отримати спеціальний дозвіл на зайняття народною медициною (цілительством) у Порядку, встановленому постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2012 р. № 1145 «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціального дозволу на зайняття народною медициною (цілительством)»⁸;
- дотримуватись умов заняття народною медициною (цілительством)⁹.

Семінарське заняття 8-9.

Тема 7. Пацієнт як суб'єкт медичної діяльності.

Права та обов'язки пацієнта при здійсненні медичної діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

1. Пацієнт як суб'єкт медичної діяльності. Поняття терміну «пацієнт».
2. Поняття та система прав пацієнта. Класифікації прав пацієнта.
3. Окремі права пацієнтів, їх характеристика.
4. Обов'язки пацієнта.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: пацієнт, характерні риси «пацієнта», людина, фізична особа, хворий, права пацієнта, обов'язки пацієнта.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Під час вивчення зазначеної теми потрібно з'ясувати основні ознаки «пацієнта», проаналізувати наукові та нормативні визначення терміну «пацієнт», визначити відмінності між «пацієнтом» та іншими суміжними поняттями: людина, фізична особа, хворий, медичний працівник.

При розгляді другого питання необхідно звернути увагу на особливості прав пацієнта як особистих немайових прав людини, визначити ознаки, що вирізняють їх споміж інших особистих немайових прав, зокрема прав, що забезпечують природне існування.

⁶ Див.: п.2.2.1 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики.

⁷ Про організацію роботи фізичних осіб – підприємців, які займаються народною медициною (цілительством): Наказ МОЗ від 31.03.2016 року № 189; зареєстр. в Мінюсті 31.03.2016 року за № 491/28621 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-16#n16>

⁸ Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціального дозволу на зайняття народною медициною (цілительством): постанова КМУ від 3 грудня 2012 р. № 1145 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1145-2012-%D0%BF#Text>

⁹ Про організацію роботи фізичних осіб – підприємців, які займаються народною медициною (цілительством): Наказ МОЗ від 31.03.2016 року № 189; зареєстр. в Мінюсті 31.03.2016 року за № 491/28621 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-16#n16>

Крім того, необхідно провести розмежування прав фізичної особи в сфері охорони здоров'я.

Розглянути наукові визначення терміну «права пацієнтів».

Визначити конкретні права пацієнтів.

Вирішуючи питання про класифікацію прав пацієнтів, необхідно ретельно та якісно з'ясувати її критерії. Зокрема, такі критерії як закріплення прав у нормативно-правових актах; поділ прав на загальні (основні) та спеціальні; в залежності від сфер, яких вони стосуються. Розглянути інші критерії для класифікації прав пацієнтів. Визначити які права пацієнтів входять до різних груп. Особливу увагу при розгляді другого питання необхідно приділити поділу прав пацієнтів на загальні та спеціальні, а саме:

1. Загальні права пацієнтів:

- Загальні права
- Права щодо медичного втручання
- Інформаційні права
- Права, що пов'язані з таємницею.
- Права пацієнтів, які знаходяться на стаціонарному лікуванні

2. Спеціальні права пацієнтів:

- Права пацієнтів, які отримують психіатричну допомогу
- Права пацієнтів при трансплантації та донорстві
- Права пацієнтів при лікуванні інфекційних хвороб
- Права пацієнтів при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій
- Права пацієнтів при проведенні експертиз медико-біологічних експериментів.

При розгляді третього питання необхідно з'ясувати зміст окремих права пацієнтів. Таких як: право на здоров'я, право на медичну допомогу, право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні, право на інформацію, право на вибір лікувального закладу, лікуючого лікаря та методу лікування, право на інформовану згоду щодо застосування методів діагностики, профілактики та лікування та право відмовитись від лікування, право на вибір методів та способів діагностики захворювання, права пацієнта при здійсненні трансплантації органів, тканин, клітин та при донорстві крові й її компонентів, права при наданні психіатричної допомоги, права пацієнта, що перебуває у стаціонарі, права пацієнтів, хворих на інфекційні захворювання, права пацієнта, який приймає участь у медико-біологічному експерименті.

Визначити, що входить до обов'язків пацієнта. Відмежувати обов'язки пацієнта від обов'язки фізичної особи, громадянина та ін. Розглянути обов'язки громадян у сфері охорони здоров'я (стаття 10 Основ законодавства України про охорону здоров'я).

Провести класифікацію обов'язків пацієнта, зокрема виділити обов'язків, що встановлені нормативно-правовими актами; обов'язки пацієнта, який перебуває у лікувально-профілактичному закладі, пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні та ін.

Семінарське заняття 10.

Тема 8. Захист прав пацієнтів. Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я

Питання для усного опитування та дискусії

1. Загальна характеристика способів захисту прав пацієнта.
2. Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я як передумова ефективного захисту прав пацієнта.
3. Якість медичної діяльності як гарантія захисту прав пацієнта.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: захист прав пацієнта, способи захисту прав пацієнта, досудовий та судовий захист, державні соціальні стандарти у сфері охорони здоров'я, державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я, якість медичної діяльності, програма медичних гарантій.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: поняття захисту прав пацієнта та способи захисту.

Під час розгляду адміністративного способу захисту необхідно з'ясувати які органи здійснюють захист прав пацієнта. Встановити межі їх повноважень з захисту, що є підставами для ініціювання адміністративного захисту. А також правове регулювання цього способу захисту прав пацієнта. Обов'язково розглянути захист прав пацієнта органами управління (адміністрацією) закладом охорони здоров'я; Міністерством охорони здоров'я та підпорядкованими йому департаментами (управліннями) охорони здоров'я обласних державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування; Національною службою здоров'я України; органами захисту прав споживачів.

При розгляді судового захисту звернути увагу на захист прав пацієнта в порядку цивільного, кримінального судочинства, а також оскарження незаконних дій чи бездіяльності з захисту прав пацієнта органів влади в порядку адміністративного судочинства. Особливу увагу приділити застосуванню примирних процедур в зазначених провадженнях.

Варто звернути увагу, що поряд з класичним судовим захистом (в рамках цивільного, адміністративного та кримінального проваджень) ефективним способом захисту прав пацієнта є самозахист та способи альтернативного врегулювання спорів, такі як медіація, консиліація, нейтральна експертиза тощо. медіація.

Розглянути поняття державних соціальних стандартів, державних соціальних нормативів у сфері охорони здоров'я. Визначити, що включається до державних соціальних стандартів, державних соціальних нормативів у сфері охорони здоров'я. Проаналізувати програму медичних гарантій на відповідний рік.

Показники якості надання медичної допомоги. Порядок та рівні контролю якості медичної допомоги.

Семінарське заняття 11.

Тема 9. Особливості відповідальності за правопорушення вчинені під час здійснення медичної діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

1. Відповідальність за порушення ліцензійних умов.
2. Особливості відповідальності за неправомірне заподіяння шкоди життю, здоров'ю пацієнта при здійсненні медичної діяльності. Особливості відповідальності медичних працівників.
3. Відповідальність пацієнта за невиконання покладених на нього обов'язків.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: відповідальність, заподіяння шкоди, види відповідальності, медичні працівники, пацієнт, адміністративне правопорушення, кримінальне правопорушення.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: види відповідальності за правопорушення вчинені під час здійснення медичної діяльності (кримінальна, адміністративна, цивільна та дисциплінарна).

Порушення ліцензійних умов та Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» за які наступає відповідальність. Зупинення дії ліцензії, анулювання

ліцензії як наслідки правопорушення. Адміністративна відповідальність ліцензійних умов та Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» (ст. 164 КУпАП).

Відповідальність за неправомірне заподіяння шкоди життю, здоров'ю пацієнта при здійсненні медичної діяльності:

1. Кримінальна відповідальність:

- кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи (пацієнта);
- кримінальні правопорушення проти прав особи (пацієнта);

2. Цивільна відповідальність (відшкодування заподіяної шкоди).

Відповідальність за інші правопорушення вчинені під час здійснення медичної діяльності:

1. Кримінальна відповідальність (кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності з медичної практики; кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; інші кримінальні правопорушення, вчинені медичними працівниками у зв'язку з їхньою професійною діяльністю).

2. Адміністративна відповідальність (правопорушення у галузі охорони здоров'я населення).

Відповідальність медичних працівників під час здійснення медичної діяльності:

1. Кримінальна відповідальність («професійні» кримінальні правопорушення, особливості складу правопорушення).

2. Цивільна відповідальність (особливості притягнення до відповідальності).

3. Трудова (дисциплінарна) відповідальність.

Відповідальність пацієнта за невиконання своїх обов'язків, негативні наслідки за їх невиконання. відповідальність за невиконання обов'язків громадян у сфері охорони здоров'я.

Семінарське заняття 12.

Тема 10. Експертиза в медичній діяльності

Питання для усного опитування та дискусії

1. Поняття та значення експертизи в медичній та соціальній діяльності.
2. Суб'єкти здійснення експертизи.
3. Види експертиз.
4. Медико-соціальна експертиза як вид експертизи.

Методичні вказівки

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: медична діяльність, медична практика, експертиза, експерт, експеримент, медичне дослідження.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

Під час вивчення зазначеної теми потрібно з'ясувати поняття експертизи, її характерні ознаки, види та значення експертизи в сфері здійснення медичної діяльності.

Експертиза це *спеціальне дослідження, що проводиться в порядку визначеному законом, або відповідними правилами (в т. ч. медичної практики) спеціальним суб'єктом (експертом) з метою встановлення обставин, що мають важливе значення для вирішення того чи іншого питання та потребують застосування спеціальних знань.*

Характерними ознаками експертизи як особливого медичної діяльності є те, що експертиза завжди пов'язана із застосуванням спеціальних знань, передбачає дослідження, здійснюється спеціальним суб'єктом, а її результат визначає стан досліджуваного об'єкту (здоров'я пацієнта) в певний момент або впродовж певного періоду часу.

За допомогою експертизи встановлюються складні для звичайного сприйняття обставини, що потребують спеціальних знань, зокрема у сферах медицини, права, страхування тощо.

Слід звернути увагу, що суб'єктами здійснення експертизи можуть бути не будь-які особи, а лише ті, хто має необхідні спеціальні знання, відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень, пройшли відповідну підготовку для надання висновків з досліджуваних питань та отримали статус експерта.

При вивченні вказаного питання слід звернутися й до положень, що регламентують види експертиз та особливості підстав та порядку їх проведення, зокрема до: Законів України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»; «Про судову експертизу»; «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»; Постанови КМУ №1317 від 03.12.2009 «Питання медико-соціальної експертизи»; Інструкцію про проведення судово-медичної експертизи, затверджену наказом МОЗ України № 6 від 17.01.95 року; Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджену наказом Мінюсту України № 53/5 від 08.10.1998 року; Порядку організації експертизи тимчасової втрати працездатності, затверджений наказом МОЗ №189 від 09.04.2008 року; Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян, затверджену наказом МОЗ України № 455 від 13.11.2001 року; Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затверджене наказом Міноборони України № 402 від 14.08.2008 року.

1.4. Самостійна робота студентів

Оволодіння уміннями та навичками самостійної діяльності є найважливішою умовою здобуття вищої освіти. Реалізація цієї мети обумовлює надзвичайну важливість самостійної роботи в навчальному процесі.

Самостійна робота студента – це основний засіб оволодіння навчальним матеріалом таким здобувачем у вільний від обов'язкових аудиторних занять час. Дана форма організації навчальної роботи має ціллю сприяти розвитку творчих здібностей аспірантів як особливого виду здобувачів вищої освіти: формуванню особистості фахівця, здатного до самостійного аналізу та творчого пошуку, спроможного нестандартно вирішувати завдання; усвідомлюючого перспективи професійного і особистісного саморозвитку, такого що вміє оцінювати і регулювати власну діяльність та самоосвіту впродовж всього свого життя.

В рамках навчальної дисципліни «Правові засади медичної діяльності» передбачається два типи самостійної роботи студентів: *загальна* з наперед визначеними в НММ завданнями, що здійснюється в процесі підготовки до аудиторних занять, а також *індивідуальна* така, що здійснюється за узгодженням з викладачем у формі індивідуальних завдань, що визначаються для студентів з урахуванням їх особистих інтересів і здібностей.

Самостійна робота здійснюється опосередковано, без безпосередньої участі керівника, але під його контролем. Залежно від типу самостійної роботи керівник може визначати час її здійснення в процесі навчальних занять, узгоджувати її з іншими видами навчальної діяльності, пропонувати конкретні завдання, проводити інструктаж щодо їх виконання, з'ясовувати повноту, глибину та обсяг обов'язково виконаного завдання, здійснювати допоміжні заходи (консультації, спостереження, співбесіди та ін.) з опосередкованого управління діяльністю студентів і діагностики якості самостійної роботи.

1.4.1. Основні вимоги до виконання самостійної роботи

При виконанні блоків завдань здобувачі повинні використовувати науково-монографічну літературу, міжнародні, законодавчі та підзаконні акти, інструктивно-методичні матеріали, правозастосовчу практику (в т.ч практику МКА, ЄСПЛ та інших

національних та міжнародних судових та несудових установ і організацій, компетентних вирішувати приватно-правові спори) статистичні дані, аналітичну інформацію тощо.

При виконанні самостійного завдання у формі **таблиці**, остання розміщується симетрично на сторінці таким чином, щоб зручно було її розглядати без повороту, або з поворотом на кут 90 за годинниковою стрілкою.

Таблиця повинна складатися із номера таблиці, найменування таблиці і самої таблиці. Номер таблиці і її найменування повинно вказуватись над таблицею, починаючи від лівого її кута за формою: "Таблиця 1. Назва таблиці". Крапка в кінці не проставляється.

Таблиця повинна бути розподілена на графи (колонки) і рядки. Ліву першу колонку та перший верхній ряд таблиці слід використовувати для назви критеріїв аналізу представленого в таблиці матеріалу. Якщо таблицю розділяють на частини і переносять на інші сторінки або розміщують одну частину під одною чи поряд. Допускається нумерація граф на початку таблиці і при перенесенні частин таблиці на наступних сторінках. У всіх випадках назва таблиці розміщуються тільки над першою її частиною.

При виконанні самостійного завдання у формі **схеми**: остання розміщується симетрично на сторінці таким чином, щоб зручно було її розглядати без повороту, або з поворотом на кут 90 за годинниковою стрілкою.

Схема повинна бути поіменована, що має вказуватись над нею. Крапка в кінці не проставляється.

Схема повинна бути логічною та повністю охоплювати складові елементи правового питання, розкриттю якого вона присвячена.

Схема може бути розгорнутою (з вказівкою елемента схеми та його поясненням).

Креативність вітається.

1.4.2. Задання для самостійної роботи студентів

Блок завдань (БЗ) № 1

Тема 1. Тема 1. Правове регулювання медичної діяльності в Україні

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю:

Таблиця № _.

«Законодавче регулювання соціальних аспектів медичної діяльності в Україні»

<i>№ п/п</i>	<i>Зміст медичної діяльності</i>	<i>Соціальна складова</i>	<i>Нормативно правове регулювання</i>	<i>Міжнародні акти</i>
1.				
2.				
3.				

Питання для самоконтролю:

1. Як співвідносяться поняття «медична діяльність» та «соціальна діяльність».
2. Який стан правового регулювання медичної діяльності в Україні?
3. Яке місце займає медична діяльність в реалізації соціальної політики України?
4. Як взаємодіють соціальна служба та суб'єкти здійснення медичної діяльності?
5. Які особливості нормотворчої роботи Міністерства охорони здоров'я України?

Блок завдань (БЗ) № 2

Тема 2. Зміст медичної діяльності. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності

Завдання 1. Проілюструвати схематично зміст медичної діяльності

Питання для самоконтролю

1. Як співвідносяться поняття «медична діяльність» та «медична практика».
2. Чим різняться «медична допомога», «медична помлуга»
3. Що таке медичні роботи?
4. Які існують підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності?
5. В чому особливість правочинів як підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності

Блок завдань (БЗ) № 3

Тема 3. Договір як особлива підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності

Завдання 1. Проаналізуйте особливості договорів як підстави виникнення, зміни та/або припинення правовідносин щодо здійснення різних видів медичної діяльності

Питання для самоконтролю

1. Що таке правочин як підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності?
2. Наявність яких умов обумовлює вплив договору на правовідносин щодо здійснення медичної діяльності?
3. Які аспекти медичної не можна регламентувати правочином?
4. Які переваги та недоліки договірного регулювання правовідносин щодо здійснення медичної діяльності.
5. Які існують види договорів у сфері медичної діяльності?

Блок завдань (БЗ) № 4

Тема 4. Суб'єкти медичної діяльності в Україні

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю «Суб'єкти медичної діяльності в Україні».

Питання для самоконтролю

1. Як взаємодіють соціальна служба та суб'єкти здійснення медичної діяльності?
2. Які існують види суб'єктів здійснення медичної діяльності?
3. Хто може бути суб'єктом медичної діяльності?
4. Чи можуть соціальні працівники здійснювати медичну діяльність?
5. З ким найчастіше взаємодіють соціальні працівники?

Блок завдань (БЗ) № 5

Тема 5. Суб'єкти, які здійснюють медичну діяльність. Ліцензування та акредитація їх діяльності.

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю «Суб'єкти, які здійснюють медичну діяльність».

Питання для самоконтролю

1. Які умови необхідні для здійснення медичної діяльності?
2. Хто такий заклад охорони здоров'я?
3. Чи є лікар суб'єктом правовідносин щодо здійснення медичної діяльності?
4. Що потрібно для того, щоб правомірно займатися народною та/або нетрадиційною медициною??
5. Чим ліцензування відрізняється від акредитації?

Блок завдань (БЗ) № 6

Тема 6. Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності. Передумови та підстави медичного втручання в організм пацієнта

Завдання 1. Проаналізувати спільні риси та відмінності між суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності в Україні та світі.

Питання для самоконтролю

1. Хто може безпосередньо здійснювати дії щодо медичної діяльності?
2. Хто належить до молодшого медичного персоналу?
3. За яких умов медичне втручання в організм людини допускається без її згоди?
4. Яка згода вважається інформованою?
5. Яким чином вирішується питання про надання медичної допомоги особі, яка перебуває без свідомості?

Блок завдань (БЗ) № 7

Тема 7. Пацієнт як суб'єкт медичної діяльності. Права та обов'язки пацієнта при здійсненні медичної діяльності

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю прав пацієнта

Питання для самоконтролю

1. Як співвідносяться поняття «пацієнт», «споживач», «особа» та «людина»?
2. Хто може бути пацієнтом?
3. Чим регламентовано права пацієнта?
4. Які є обов'язки у пацієнта?
5. Кому може бути розголошено інформацію про стан здоров'я людини?

Блок завдань (БЗ) № 8

Тема 8. Захист прав пацієнтів. Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я

Завдання 1. Проаналізуйте індикатори якості медичної допомоги

Питання для самоконтролю

1. Який існує інструментарій захисту прав пацієнта в Україні?
2. Які наслідки неякісного здійснення медичної діяльності?
3. Які найбільш підвищені моделі управління якістю медичної допомоги?
4. Які є державні соціальні стандарти?
5. Чи є ефективним судовий захист прав пацієнтів?

Блок завдань (БЗ) № 9
Тема 9. Особливості відповідальності за правопорушення вчинені під час здійсненні медичної діяльності

Завдання 1. Скласти проект звернення щодо притягнення до відповідальності особи за правопорушення, вчинене під час здійснення медичної діяльності.

Питання для самоконтролю

1. Які є види відповідальності за правопорушення вчинені під час здійсненні медичної діяльності?
2. Чи може бути притягнений до відповідальності пацієнт?
3. Які санкції є найбільш поширеними за правопорушення вчинені під час здійсненні медичної діяльності?
4. Які умови притягнення до відповідальності за правопорушення вчинені під час здійсненні медичної діяльності?
5. Що таке самозахист?

Блок завдань (БЗ) № 10
Тема 10. Експертиза в медичній діяльності

Завдання 1. Підготувати порівняльну таблицю видів експертиз

Питання для самоконтролю

1. Чим експертиза відрізняється від інших форм застосування спеціальних знань?
2. Хто може бути експертом?
3. Які існують різновиди експертиз?
4. Якими документами оформляються результати експертиз?
5. Для з'ясування яких питань проводиться медико-соціальна експертиза?

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання – це основний засіб поглиблення, узагальнення та закріплення тих знань, які студенти одержують в процесі навчання. Дана форма організації навчання застосовується студентами у вільний від обов'язкових навчальних занять час.

За загальним правилом індивідуальні завдання виконуються самостійно кожним студентом. В окремих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів.

В межах навчальної дисципліни «Альтернативне вирішення правових спорів» індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів, правових есе, слайдів-презентацій, таблиць. Завдання обирається студентом/студентами на початку семестру і виконується за встановленими вимогами. Виконання індивідуальних завдань здійснюється під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

1.5.1. Основні вимоги до виконання індивідуальних завдань

При виконанні індивідуальних завдань студенти повинні використовувати законодавчі та підзаконні акти, інструктивно-методичні матеріали, науково-монографічну літературу, судову практику, статистичні дані, аналітичну інформацію судових органів.

При виконанні індивідуального завдання у формі **реферату**, останній повинен містити наступні структурні елементи: титульна сторінка встановленого зразка (зразок 2.), вступ, параграфи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності). Розділи

змісту роботи формулюються самостійно студентом як найважливіші напрями розкриття її теми.

Нумерація аркушів роботи починається з титульного аркуша. Номер на титульному аркуші не проставляється.

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки.

Список джерел повинен складатися в кількості не менше 10 і повнен бути оформлений відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40).

Роботи повинні виконуватись комп'ютерним способом з одностороннім розміщенням тексту на папері формату А4 (210 мм x 297 мм) з дотриманням прийнятих у діловодстві стандартних полів: лівого — 30 мм, верхнього та нижнього — 20 мм, правого — не менше 10 мм.

Обсяг роботи має забезпечувати належне висвітлення завдання і повинно бути виконано шрифтом Times New Roman кеглем 14 з 1,5 міжрядковим інтервалом.

Захист роботи передбачає презентацію реферату на практичних заняттях або науковому гурту.

При виконанні індивідуального завдання у формі **презентації** остання повинна містити від 10 до 20 слайдів на відповідну тему. Інформація на слайдах повинна бути логічною, структурованою та достатньою за обсягом для розкриття заданої теми. Якщо презентація виконується для відпрацювання пропущеного лекційного заняття, вона повинна бути виконана з використанням лекційного матеріалу. Креативне оформлення, нестандартний підхід до висвітлення або авторське бачення тих чи інших аспектів обраної теми вітається.

При виконанні індивідуального завдання у формі **правового есе**, останній повинен відповідати таким же вимогам щодо оформлення, що і реферат з наступними особливостями: обсяг правового есе не повинен перевищувати 5 сторінок, кількість використаних джерел визначається самим здобувачем з врахуванням потреби у розкриття теми есе. Рекомендована структура правового есе: Вступна частина, в якій зазначається ключова теза, що визначає основний напрямок наукових пошуків здобувача. Основна частина, в якій зазначаються аргументи на обґрунтування тези висловленої у вступній частині. Може містити посилання на нормативні та літературні джерела правозастосовчу практику; Висновок – частина в якій формулюються основні висновки автора з приводу заявленої тези. Висновок повинен бути авторським.

Креативність вітається.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
1. Поняття та види медичної допомоги	5
2. Диджиталізації у сфері медичної діяльності: стан та перспективи	9
3. Проблеми та перспективи здійснення окремих видів медичної допомоги в умовах диджиталізації в Україні	13
ВИСНОВКИ	16
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	18

ВСТУП*(Виклад змісту вступу)***1. (Назва першого параграфу)***(Виклад змісту першого параграфу)***2. (Назва другого параграфу)***(Виклад змісту другого параграфу)***3. (Назва третього параграфу)***(Виклад змісту третього параграфу)***ВИСНОВКИ***(Виклад змісту висновків)***СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Європейська Хартія Прав Пацієнтів 15.11.2002 року. URL: <http://health-rights.org/index.php/cop/item/>; <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/files/hartia.pdf>.
2. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 16/98-ВР від 14.01.1998 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: Дис. ... д-ра філософ.: 081. Одеса, 2021. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14843?locale-attribute=uk>
4. ... *(інші джерела, оформлені відповідно до вимог оформлення списку джерел).*

Нижче списку використаних джерел рукописним способом зазначаються дата виконання реферату і особистий підпис студента.

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра цивільного права та процесу**

Навчальна дисципліна:

**Вступ до альтернативного вирішення
спорів**

РЕФЕРАТ

на тему:

**ЗДІЙСНЕННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ
ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ**

Виконав:

Стеценко

Тарас Григорович,

студент 2 курсу магістратури

Перевірила:

Бондаренко-Зелінська

Надія Леонтіївна,

кандидат юридичних наук,

доцент

Хмельницький

2021

1.5.2. Тематика індивідуальних завдань

У разі обрання студентом роботи над індивідуальними завданнями 1, 3 обов'язковим є погодження теми з викладачем

Завдання 1. Підготувати правове есе на одну з тем:

1. Правове регулювання відповідальності суб'єктів безпосереднього здійснення медичної діяльності на прикладі окремої країни (*вибір країни погоджується з викладачем*).
2. Ефективна взаємодія соціальних служб та суб'єктів здійснення медичної діяльності: досвід іноземних країн (*вибір країни погоджується з викладачем*)
3. Особливості окремого виду медичної допомоги (*конкретний вид погоджується з викладачем*).
4. Специфіка окремого виду медичних робіт (*конкретний вид погоджується з викладачем*).
5. Медичний омбудсман: зарубіжний досвід (*вибір країни погоджується з викладачем*).

Завдання 2. Підготувати презентацію по темі дисципліни, відповідно до вимог визначених в п. 1.5.1.

Завдання 3. Написати реферат на одну з тем :

1. Співвідношення понять «пацієнт», «споживач»
2. Договір які підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності (*вибір конкретного виду договору погоджується з викладачем*)
3. Співвідношення понять «медична допомога», «медична послуга»
4. Правове регулювання конкретного виду медичної діяльності
5. Способи захисту права пацієнта (*вибір конкретного права для аналізу погоджується з викладачем*).
6. Практика застосування способів захисту прав пацієнта в зарубіжних країнах (*конкретна країна або спосіб узгоджується з керівником*).
7. Особливості інформування діагноз.
8. Фактори, що впливають на якість медичної допомоги.
9. Чи може соціальний працівник бути суб'єктом медичної діяльності?
10. Особливості окремої забезпечення якості в сфері медичної діяльності (*вибір моделі для аналізу погоджується з викладачем*).
11. Проблеми та перспективи розвитку в Україні нетрадиційної медицини
12. Захист прав пацієнта Омбудсменом.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль у 5 семестрі проводиться у формі усного заліку.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Поняття та значення медичної діяльності.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я як основоположний нормативно-правовий акт з регулювання медичної діяльності.
3. Міністерства охорони здоров'я України.
4. Зміст медичної діяльності в Україні.
5. Медична допомога: поняття, особливості.
6. Медичні послуги: поняття, особливості.
7. Медичні роботи: поняття, особливості.
8. Розмежування медичної допомоги, послуг, медичних робіт.
9. Підстави виникнення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності.

10. Підстави припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності;
11. Правочин як особлива підстава виникнення, зміни та припинення правовідносин щодо здійснення медичної діяльності;
12. Види договорів у сфері медичної діяльності;
13. Декларація про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу;
14. Договір про надання медичних послуг;
15. Договір на проведення експертного дослідження;
16. Загальна характеристика суб'єктів, які приймають участь в медичній діяльності;
17. Суб'єкти, які здійснюють медичну діяльність;
18. Заклади охорони здоров'я.
19. Ліцензування медичної діяльності та його значення.
20. Поняття акредитації та її значення.
21. Суб'єкти, які безпосередньо здійснюють дії щодо медичної діяльності;
22. Суб'єкти народної та нетрадиційної медицини;
23. Пацієнти як суб'єкти, які отримують результати медичної діяльності;
24. Законні представники пацієнта як суб'єкти медичної діяльності;
25. Підстави та умови медичного втручання в організм пацієнта, його види;
26. Добровільна, інформована згода пацієнта на здійснення медичного втручання: поняття, критерії її правомірності;
27. Форми добровільної, інформованої згоди на здійснення медичного втручання;
28. Медичне втручання в організм пацієнта без його згоди;
29. Суб'єкти, діяльність яких впливає на порядок та процедуру здійснення медичної діяльності чи пов'язана з такою діяльністю;
30. Суб'єкти медичної діяльності, з якими найчастіше взаємодіють соціальні працівники.
31. Класифікації прав пацієнта.
32. Обов'язки пацієнта, їх види
33. Особливості здійснення прав пацієнтів.
34. Форми та способи захисту прав пацієнтів.
35. Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я;
36. Якість медичної діяльності як гарантія захисту прав пацієнта;
37. Індикатори якості медичної допомоги;
38. Відповідальність в сфері здійснення медичної діяльності;
39. Особливості відповідальності медичних працівників.
40. Відповідальність пацієнта за невиконання своїх обов'язків.
41. Відповідальність соціальних працівників в сфері охорони здоров'я.
42. Поняття та значення експертизи в медичній та соціальній діяльності.
43. Суб'єкти здійснення експертиз.
44. Види експертиз.
45. Медико-соціальна експертиза як вид експертиз.

1.6.2. Приклад залікового білету

1. Поняття та значення медичної діяльності.
2. Види договорів у сфері медичної діяльності;
3. Медико-соціальна експертиза як вид експертиз.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нархування балів здобувачам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в силабусі та навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

В силабусі навчальної дисципліни може бути встановлено особливості нарахування та обчислення балів, отриманих здобувачем під час лекційного, семінарського (практичного, лабораторного) заняття та за виконання індивідуальної і самостійної роботи, а також додаткових балів, з урахуванням змісту накопичувальної системи оцінювання та граничних показників визначених в п. 4.2., 4.5.2.1. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Базові джерела

7.1.1. Нормативно-правові, міжнародні акти та акти правозастосування і тлумачення

1. Конституція України від 28.06.1996 року в редакції від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) Страсбург, 3 травня 1996 року ратифіковано із заявами Законом № 137-V від 14.09.2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>
3. Європейська Хартія Прав Пацієнтів 15.11.2002 року. URL: <http://health-rights.org/index.php/cop/item/>; <https://phc.org.ua/sites/default/files/uploads/files/hartia.pdf>.
4. Загальна декларація прав людини: прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015#Text
5. Конвенції про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) від 13.12.2006 року, ратиф. Законом № 1767-VI від 16.12.2009 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
6. Конвенція про медичну допомогу та допомоги у випадку хвороби, прийнята Міжнародною

- організацією праці від 25.06.1969 № 130. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_184#Text
7. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
8. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини і біомедицину від 04.04.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_334#Text
9. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. URL: https://yuricom.com/legal_news/new_legislation/kontseptsiiia-onovlennia-tsyvilnoho-kodeksu-ukrainy.
10. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта від 01.10.1981. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_016; <https://regulation.gov.ua/documents/id209204>
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. ратиф. Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
12. Международный кодекс медицинской этики, Принят 3-й Генеральной ассамблеей ВМА, Лондон, Англия, октябрь 1949 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_002.
13. Рекомендація щодо медичного обслуговування Міжнародної організації праці № 69 від 12.05.1944 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_216#Text
14. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
15. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
16. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
17. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 2801-XII від 19.11.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
18. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 16/98-ВР від 14.01.1998 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці: Закон України № 77-VIII від 28.12.2014 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-19#Text>
20. Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів: затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України № 293 від 17.06.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0293203-02#Text>
21. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України № 2017-III від 5.10.2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
22. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України № 2168-VIII від 19.10.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
23. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України № 4004-XII від 24.02.1994 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text>
24. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України № 1105-XIV від 23.09.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>
25. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України № 5207-VI від 06.09.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
26. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України № 2427-VIII від 17.05.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>
27. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 875-XII від 21.03.1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

28. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 2961-IV від 06.10.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>
29. Про судову експертизу: Закон України № 4038-XII від 25.02.1994 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
30. Деякі питання організації ведення Електронного реєстру листків непрацездатності та надання інформації з нього: постанова Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 року № 328. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-2019-%D0%BF#Text>
31. Деякі питання електронної системи охорони здоров'я: постанова КМУ №411 від 25.04.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2018-%D0%BF#Text>
32. Питання медико-соціальної експертизи: Постанова КМУ №1317 від 03.12.2009 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF#Text>
33. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: постанова КМУ № 285 від 02.03.2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>
34. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських посад, посад фармацевтів, посад фахівців з фармацевтичною освітою (асистентів фармацевтів), посад професіоналів у галузі охорони здоров'я, посад фахівців у галузі охорони здоров'я та посад професіоналів з вищою немедичною освітою у закладах охорони здоров'я: Наказ Міністерства охорони здоров'я України №385 від 28.10.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-02#Text>
35. Про запровадження ДСТУ ISO 9001:2009: наказ Держспоживстандарту України від 13.07.2009 № 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0250609-09#Text>
36. Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України № 955 від 11.07. 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/955-2002-%D0%BF>.
37. Про Клятву лікаря: затверджена Указом Президента України № 349 від 15 червня 1992 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349/92>.
38. Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-ВР від 4.04.1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>.
39. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України № 1645-III від 06.04.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>
40. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України № 222-VIII від 02.03.2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>
41. Етичний кодекс лікаря України, прийнято Всеукраїнським з'їздом лікарських організацій та X З'їздом Всеукраїнського лікарського товариства (ВУЛТ) в м. Євпаторії 27.09.2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001748-09#Text>

7.1.2. Літературні джерела:

1. Баєва О. В. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: Навч. посібник К.: Центр учбової літератури, 2008. 640 с. URL: <https://medic.studio/zdravoohranenii-menedjment/menedjment-galuzi-ohoroni-zdorovya-navch.html>.
2. Бідний В.Г. Орлова Н. М. Медичне страхування посіб. для фахівців в галузі упр. охороною здоров'я, лікарів, студентів і аспірантів мед. вузів. К. : Задруга, 2000. 134 с.
3. Бондаренко-Зелінська Н. Л., Зайцева-Калаур І. В., Зелінський А. М. Захист прав споживачів в сфері охорони здоров'я за законодавством України та ЄС. Art and Science. управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні : навч.-наук. вид. / М. М. Білинська, Я. Ф. Радиш, І. В. Рожкова та ін. ; за заг. ред. проф. М. М. Білинської. К. ; Львів : НАДУ, 2012. 240 с.
4. Гордієнко Є.П. Механізми реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій в Україні : Дис. ... д-ра філософ.: 281. X., 2021 296с.
5. Звіт комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики за 2022 рік.

6. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: Дис. ... д-ра філософ.: 081. Одеса, 2021. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14843?locale-attribute=uk>
7. Медичне право : підручник ; за заг. ред. С.Б. Булеци, М.В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с
8. Медичне правознавство : навчально-методичні рекомендації / В. О. Ольховський, В. В. Хижняк. Х. : СПДФО Боровін О.В., 2011. 44 с.
9. Стецюк Т. І. Медичне страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту громадян : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. К., 2009. 22 с. <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/34361?show=full>
10. Михайлов С.В. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичних послуг [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Х., 2010. 17 с.
11. Пасько М.І. Суб'єкт медичної сфери: пацієнт, клієнт, споживач медичних послуг// Економіка і суспільство національним господарством. 2017. №9. С. 295-301 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/51.pdf.
12. Підручник з лікарської етики. пер. з англ. Всеукраїнського Лікарського Товариства (ВУЛТ) ; за ред. Л. А. Пирога. 2009. 136 с.
13. Права человека в сфере охраны здоровья: практическое пособие: / И. Берн, Т. Эзер, Дж. КоЭн, И. Сенюта ; под науч. ред. И. Я. Сенюты. Львов: ЛОБФ «Медицина и право», 2012. 576 с. URL: https://www.academia.edu/15245201/Права_человека_в_сфере_охраны_здоровья_практическое_е_пособие.
14. Право на медичну допомогу в Україні – 2007 / Харківська правозахисна група. Харків: Права людини, 2008. 192 с. URL: <http://library.khpg.org/index.php?id=1241103959>.
15. Прасов О. О. Право на медичну допомогу та його здійснення :. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 Запоріжжя, 2007. 196 с.
16. Проведення в Україні кодифікації медичного законодавства: до питання постановки проблеми : Р. О. Стефанчук, А. О. Янчук, М. М. Стефанчук, М. О. Стефанчук. *Патологія*. 2018. Т. 15, № 2. С. 242-247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pathology_2018_15_2_21.
17. Радиш Я. Ф. Медичне страхування : навч. Посібник. К. : Видавництво НАДУ, 2005. 88 с. Рудий В.М. Законодавче забезпечення реформи системи охорони здоров'я в Україні. К.: Сфера, 2005, 272 с.
18. Сенюта І. Я. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичної допомоги: методичні рекомендації для адвокатів. Харків: Фактор, 2018. 64 с.
19. Сенюта І.Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я.. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
20. Стефанчук Р. О. Зелінський А.М. Право на здоров'я як особисте немайнове право фізичних осіб. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 2. С. 40-45. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_2_8.
21. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України: Підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 507 с.
22. Страхування. Етапи становлення та перспективи медичного страхування в Україні. К., 1998. 15 с. (рос. мовою).
23. Судова медицина. Медичне законодавство : у 2 кн. : підручник. Кн. 1. Судова медицина / Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар та ін. ; за ред. Б.В. Михайличенка. 5-е вид. К. : ВСВ «Медицина», 2018. 448 с.
24. Судова медицина. Медичне законодавство: у 2 кн. : підручник. Кн. 2. Медичне законодавство: Правова регламентація лікарської діяльності / М.В. Банчук, В.Ф. Москаленко, Б.В. Михайличенко та ін.; за ред. В.Ф. Москаленка, Б.В. Михайличенка. 4-е вид., випр. К.: ВСВ «Медицина», 2017. 496 с.
25. Сучасне українське медичне право: монографія ; за заг.ред. С.Г. Стеценка. К.: Атіка, 2010. 496 с

26. Хартия прав умирающего ребенка (Триестская хартия). М.: 2016. 92 с. URL: <https://hospice.by/upload/iblock/231/Хартия-прав-умирающего-ребенка.pdf>
27. Шевчук М.В. Медико-соціальне обґрунтування нової системи фінансування охорони здоров'я в Україні: автореф. дис. ... д-ра мкд. Наук: 13.02.04, К., 2016. 43 с.
28. Юркевич Ю. М., Дутко А. О. та ін. Особисті немайнові права особи : навч. посібник ; за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

7.2. Спеціальні джерела

7.2.1. Нормативно-правові, міжнародні акти та акти правозастосування і тлумачення

1. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації "Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження" віжд 01.06.1964 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005.
2. Дванадцять принципів організації охорони здоров'я для будь-якої національної системи охорони здоров'я. Прийняті 17-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Нью-Йорк, США, 01.10.1963 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_004.
3. Декларація о політике в области обеспечения прав пациента в Европе. Европейское совещание по правам пациента, Амстердам, Нидерланды, март 1994 г. URL: https://med.sumdu.edu.ua/images/content/doctors/Deontology/Patients_rights_WHO.pdf.
4. Декларація прав людини і особистої свободи медичних працівників: Прийнята 37-й Всесвітньою медичною асамблеєю Брюсель, Бельгія 30 жовтня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_325.
5. Декларація про права інвалідів, прийнята резолюцією 2856 (XXVI) Генеральної Ассамблеї ООН 09.12.1975 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117.
6. Декларація про права розумово відсталих осіб, прийнята резолюцією 2856 (XXVI) Генеральної Ассамблеї ООН від 20.12.1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_119.
7. Декларація стосовно незалежності і професійної свободи лікаря. Прийнята 38-ою Всесвітньою медичною асамблеєю, Ранчо Міраж, Каліфорнія, США, 30.10.1986 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_326.
8. Положение о защите прав и конфиденциальности пациента: принято 45-й Всемирной медицинской ассамблеей 1.10.1993 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990_056.
9. Положение и взгляды Всемирной психиатрической ассоциации о правах и юридической защите психически больных, Принято Генеральной ассамблеей ВПА на VIII Всемирном конгрессе по психиатрии, Афины, Греция, 17 октября 1989 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_871.
10. Деякі питання ведення Реєстру медичних висновків в електронній системі охорони здоров'я: наказ МОЗ України від № 2136 18.09.2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0952-20>.
11. Деякі питання формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність та проведення їхньої перевірки: наказ МОЗ України № 1066 від 01.06.2021 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-21>.
12. Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян: наказ МОЗ України N 455 від 13.11.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1005-01>.
13. Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, Затверджену наказом МОЗ України N 6 від 17.01.95 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>.
14. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
15. Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові: Закон України № 931-IX від 30.09.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-20#n249>

16. Про вдосконалення державної акредитації закладів охорони здоров'я: затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України №142 від 14.03.2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0678-11>.
17. Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України № 1972-ХІІ від 12 грудня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12>.
18. Про запровадження моніторингу виконання та фінансового забезпечення державних соціальних нормативів в охороні здоров'я: наказ Міністерства охорони здоров'я України № 411 від 11.08.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0411282-04>.
19. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мініюсту України № 53/5 від 08.10.1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
20. Про затвердження нормативно-правових актів з питань надання екстреної медичної допомоги: наказ Міністерства охорони здоров'я України № 2179 від 24.09.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-20>.
21. Про затвердження Плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2021 рік: Наказ Міністерства соціальної політики України №130 від 12.03.2021 року URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5960.html>.
22. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України: наказ Міноборони України № 402 від 14.08.2008 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08>.
23. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова КМУ №267 від 25.03.2015 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF>.
24. Про затвердження Порядку акредитації закладу охорони здоров'я: постанова КМУ № 765 від 15.07.1997 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-97-%D0%BF>.
25. Про затвердження Порядку вибору лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та форми декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу: наказ Міністерства охорони здоров'я України № 503 від 19.03.2018 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0347-18>.
26. Про затвердження Порядку організації експертизи тимчасової непрацездатності: наказ МОЗ №189 від 09.04.2008 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0589-08>.
27. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2021 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настануть за плановим (2022–2023 роки): Наказ Міністерства соціальної політики України №30 від 26.01.2021 року URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5959.html>.
28. Про затвердження Технічного регламенту щодо медичних виробів: постанова КМУ №753 мвід 02.10.2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2013-%D0%BF>.
29. Про затвердження тимчасового галузевого класифікатора медичних процедур (послуг) та хірургічних операцій: наказ Міністерства охорони здоров'я України № 67 від 4.02.2007 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0067282-07>.
30. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України № 1645-ІІІ від 06.04.2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>.
31. Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України: Указ Президента України № 1313/2000 від 7.12.2000 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000>.
32. Про курорти: Закон України № 2026-ІІІ від 5 жовтня 2000 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>.
33. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України № 60/95-ВР від 15.02.1995 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80>.
34. Про нотаріат : Закон України № 3425-ХІІ від 02.09.1993 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

35. Про організацію клініко-експертної оцінки якості надання медичної допомоги та медичного обслуговування: наказ Міністерства охорони здоров'я № 69 від 05.02.2016 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-16>.
36. Про організацію роботи фізичних осіб – підприємців, які займаються народною медициною (цілительством): наказ Міністерства охорони здоров'я України №189 від 16.03.2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-16>.
37. Про організацію роботи фізичних осіб – підприємців, які займаються народною медициною (цілительством): наказ МОЗ № 189 від 16.03.2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-16>.
38. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України № 875-XII від 21.03.1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
39. Про охорону дитинства: Закон України № 2402-III від 26.04.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
40. Про Порядок контролю якості медичної допомоги: наказ Міністерства охорони здоров'я № 752 від 28.09.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1996-12>.
41. Про протидію захворюванню на туберкульоз: Закон України № 2586-III від 5.07.2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2586-14>.
42. Про психіатричну допомогу Закон: України № 1489-III від 22.02.2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.
43. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України №2558-III від 21.06.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.
44. У справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти» (справа про платні медичні послуги): Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/98 від 25.11.1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-98>.
45. У справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України “у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно” (справа про безоплатну медичну допомогу): Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/2002 від 29.05.2002 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/219847_219912.

7.2.2. Літературні джерела

1. Абросимов О. Шаповалов В. Фармацевтичне право в державній системі управління охороною здоров'я щодо відшкодування матеріальних збитків внаслідок ушкодження здоров'я пацієнта // Вісник фармакології та фармації. 2007. № 5. С. 55-56.
2. Ахметишин Р. Л. Уголовный кодекс в медицине. Взгляд врача на составы преступлений в медицинской сфере. Донецк : Заславский А. Ю., 2007. 56 с.
3. Баєва О. В. Основи менеджменту охорони здоров'я : Навч.-метод. посіб. К. : МАУП, 2007. 328 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/p06_13.pdf.
4. Блащук Т. Право на медичну допомогу та його реалізація в умовах пандемії Covid-19 // Підприємництво, господарство і права. 2020. № 11. С.5-12. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/2.pdf>.
5. Богомаз В.М. Оцінка якості медичної допомоги в системі добровільного медичного страхування // Український медичний часопис. 2006. № 1(51) URL: <https://www.umj.com.ua/article/521/ocinka-yakosti-medichnoi-dopomogi-v-sistemi-dobrovilnogo-medichnogo-straxuvannya>.
6. Богомаз В.М., Лелюх Н.М. Особливості взаємовідносин лікар — пацієнт в системі добровільного медичного страхування. // Український медичний часопис. 2006. № 3(53) URL: <https://www.umj.com.ua/article/461/osoblivosti-vzayemovidnosin-likar-paciyent-v-sistemi-dobrovilnogo-medichnogo-straxuvannya>.

7. Богомазова І. О. Право на якісні та безпечні лікарські засоби в системі прав на охорону здоров'я // Медичне право. 2017. Спецвипуск №3 С. 9-17.
8. Богомазова І. О. Збалансування права лікаря на повагу до ділової репутації з правом громадськості на свободу вираження поглядів (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини // Медичне право. 2020. № 2. С. 24-33.
9. Болотіна Н. Б. Право кожної людини користуватися будь-якими заходами, що дозволяють досягти їй найкращого стану здоров'я. URL: <https://ukrtextbook.com/pravo-socialnogo-zaxistu-bolotina-n-b/pravo-socialnogo-zaxistu-bolotina-n-b-4-4-3-pravo-kozhno%D1%97-lyudini-koristuvatisya-bud-yakimi-zaxodami-shho-dozvolyayut-dosyagti-%D1%97j-najkrashhogo-stanu-zdorov-039-ya-st-11.html>.
10. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. К.: Знання, 2005. 615 с.
11. Болотіна Н. Б. Пацієнт: поняття, права та обов'язки // Правова держава: Щорічник наук. пр. 2003. Вип. 14. С. 301-309..
12. Болотіна Н. Медичне право у системі права України // Право України. 1999. № 6. С. 116-121.
13. Бондаренко А. Р. Історико-теоретичний аспект становлення права громадян на безоплатну медичну допомогу // Публічне право. 2017. № 1. С. 267-271. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2017_1_37.
14. Васкес Абанто Х. Э. Нарушение прав медиков, или Давайте все же не молчать! // Медицина неотложных состояний. 2013. № 5. С. 153-157. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2013_5_25.
15. Васкес Абанто Х. Э. Законодательство Украины и работа медика в медицине неотложных состояний // Медицина неотложных состояний. 2013. № 8. С. 61-67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Medns_2013_8_14.
16. Викладання медичного правознавства і сучасна біоетична проблематика / В. О. Ольховський, В. В. Хижняк, М. В. Губін, Н. В. Стебловська // Буковинський медичний вісник. - 2013. - Т. 17, № 3(1). С. 118-119. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=bumv_2013_17_3\(1\)_51](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=bumv_2013_17_3(1)_51).
17. Волдков В. Д., Дешко Л. М. До питання про галузеву належність медичного права України та його місце в структурі медичної і юридичної освіти : Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції 1(9—20.04.2007, м. Львів) С. 51-59. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/01_051_04.pdf.
18. Волинець Т. В. Цивільно-правові засоби здійснення права на медичну допомогу : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 Л., 2008. 16 с.
19. Волинець Т. В. Цивільно-правові засоби здійснення права на медичну допомогу : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 Л., 2008. 175 с.
20. Волошин Ю. О., Марцеляк О. В., Янчук А. О. Омбудсмен із питань охорони здоров'я як фактор гарантування прав людини в умовах медичної реформи в Україні // Запорізький медичний журнал. 2019. № 5. С. 702-706. URL: <http://znmj.zsmu.edu.ua/article/view/179484>.
21. Вороненко Ю.В., Гойда Н. Г., Мойсеєнко Р.О. Сучасні аспекти розвитку системи медико-соціальних послуг для уразливих груп дітей в Україні // Український медичний часопис. 2015 № 1(105). URL: <https://www.umj.com.ua/article/83917/cuchasni-aspekti-rozvitku-sistemi-mediko-socialnix-poslug-dlya-urazlivix-grup-ditej-v-ukraini>.
22. Вороненко Ю.В., Горачук В.В. Методичні підходи до впровадження стандартизації організаційних технологій у систему управління якістю медичної допомоги // Український медичний часопис. 2012 № 5(91). URL: <https://www.umj.com.ua/article/42096/metodichni-pidxodi-do-vprovadzhennya-standartizacii-organizacijnix-texnologij-u-sistemu-upravlinnya-yakisty-medichnoi-dopomogi>.
23. Вороненко Ю.В., Мегедь В.П. Кваліфікаційні вимоги та професійна модель сучасного керівника військово — медичної служби // Український медичний часопис. 2009. № 1(69).

- URL: <https://www.umj.com.ua/article/2667/kvalifikacijni-vimogi-ta-profesijna-model-suchasnogo-kerivnika-vijskovo-medichnoi-sluzhbi>.
24. Вороненко Ю.В., Радиш Я. Ф. Історія виникнення, становлення та розвитку правового регулювання медичної діяльності на теренах України // Український медичний часопис. 2007. № 1(57) URL: <https://www.umj.com.ua/article/307/istoriya-viniknennya-stanovlennya-ta-rozvitku-pravovogo-regulyuvannya-medichnoi-diyalnosti-na-terenax-ukraini>.
 25. Вороненко Ю.В., Радиш Я. Ф. Медичне право в системі права України: стан і перспективи розвитку // Український медичний часопис. 2006. № 5(55). URL: <https://www.umj.com.ua/article/371/medichne-pravo-v-sistemi-prava-ukraini-stand-i-perspektivi-rozvitku>.
 26. Гайдай Ю. В. Міжнародні стандарти у сфері забезпечення основних прав пацієнтів у сфері охорони здоров'я // Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 4 С. 95-98. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/713747.pdf>.
 27. Герц А. А. Медична послуга як об'єкт правового регулювання // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 15(2). С. 11-13. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2015_15\(2\)_5](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2015_15(2)_5).
 28. Гладун З. Режим надання медичної допомоги: поняття, види й адміністративно-правове регулювання. // Право України. 2014. № 3. С. 206–214.
 29. Головачова К. Проблеми реалізації прав пацієнтів на медичну допомогу в Україні // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 5. С. 143-146. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pqip_2017_5_33.
 30. Головченко В., Грузова Л. Лікарська таємниця як медико-правова проблема // Юридичний вісник України. 2001. 21-27 липня.
 31. Горачук В.В. Медико-соціальні та економічні аспекти епілепсії // Український медичний часопис. 11 № 5(85). URL: <https://www.umj.com.ua/article/18382/mediko-socialni-ta-ekonomichni-aspekti-epilepsii>.
 32. Горачук В.В. Про оптимізацію системи охорони здоров'я працівників медичної галузі // Український медичний часопис. 2008 № 6 (68). URL: <https://www.umj.com.ua/article/2303/pro-optimizaciyu-sistemi-oxoroni-zdorov-ya-pracivnikov-medichnoi-galuzi>.
 33. Горачук В.В., Орлова Н.М. Підходи до проблеми управління якістю профілактичної допомоги // Український медичний часопис. 2010 № 5(79). URL: <https://www.umj.com.ua/article/5647/pidxodi-do-problemi-upravlinnya-yakistyu-profilaktichnoi-dopomogi>.
 34. Гржибовський Я.Л., Любінець О.В. Медико-соціальні детермінанти здоров'я (огляд світової літератури) // Український медичний часопис. 2020. № 2(2)_136 URL: <https://www.umj.com.ua/article/175646/mediko-sotsialni-determinanti-zdorov-ya-oglyad-svitovoyi-literaturi>.
 35. Дроздова О.В. Цивільно-правовий захист прав пацієнтів в контексті практики Європейського суду з прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 X., 2017. 18с.
 36. Ермилов В. С. Страхование от несчастных случаев и медицинская помощь застрахованным на юге Украины : очерки истории Николаев : Возможности Киммерии, 1996. 114 с.
 37. Європейська соціальна хартія (переглянута) і Україна / Н. Б. Болотіна, М. М. Феськов // Юридична наука. 2011. № 3. С.6-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_3_5.
 38. Зверховська В. Правова природа договору про надання медичних послуг // Юридичний вісник. 2018. № 2. С. 45-49. http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2018_2_9.

39. Здоровье и болезнь как основные жизненные категории / Абанто А. Э. Васкес, Васкес С. Б. Арельяно, Абанто Х. Э. Васкес // Молодой ученый. 2015. № 8(1).- С. 140-143. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8(1)_33).
40. Зелінський А.М. До питання про поняття «пацієнт» // Університетські наукові записки. 2006. № 2 (18). С. 139-143.
41. Індикатори якості медичної допомоги та їх роль в управлінні охороною здоров'я / Богомаз В.М., Горох Є. Л., Ліщишина О.М., Росс Г., Новічкова О. М., Степаненко А.В. // Український медичний часопис. 2010. № 1(75) URL: <https://www.umj.com.ua/article/2959/indikator-i-yakosti-medichnoi-dopomogi-ta-ix-rol-v-upravlinni-oxorono-yu-zdorov-ya>.
42. Інноваційні резерви підвищення якості менеджменту медичної допомоги / Горачук В.В., Піщиков В.А., Шестак Н.В. // Український медичний часопис. 2016 № 2(112). URL: <https://www.umj.com.ua/article/95105/innovacijni-rezervi-pidvishhennya-yakosti-menedzhmentu-medichnoi-dopomogi>.
43. Камінська Т. М. Ринок медичних послуг: формування і закономірності розвитку. автореф. дис. ... д-ра екон. 08.00.01. Х., 2006. 29 с.
44. Кашинцева О. Ю., Іолкін Я. О. Основи законодавства про охорону здоров'я та право на репродукцію людини: відповідність сучасним викликам. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. С. 33-40.
45. Клапаций Д. Й. Законодавче регулювання провадження господарської діяльності з медичної практики фізичними особами – підприємцями. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. С. 41-47.
46. Клименко О. В. Історія виникнення медичного права. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/30.pdf.
47. Клименко, О. В. Медичне правознавство // Економіка та держава. 2012. № 4. С. 113-114. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2012/35.pdf.
48. Кожура Л.О. Характеристика права осіб з інвалідністю на охорону здоров'я // Наукові записки. 2020. Спецвипуск №8. С. 54-59. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/8_spec_2020/54-59.pdf.
49. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. URL: https://yurincom.com/legal_news/new_legislation/kontsepsiia-onovlennia-tsyvilnoho-kodeksu-ukrainy/.
50. Крилова О. В. Цивільно-правове регулювання відносин по наданню медичної допомоги : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 О., 2006. 20 с.
51. Крилова О. В. Цивільно-правове регулювання відносин по наданню медичної допомоги : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 О., 2006. 209с.
52. Кузьмінський П. Й. Становлення та розвиток медсестринства у світі та в Україні (за матеріалами літературних джерел) // Економіка та держава 2013. № 4. С. 135-136. http://www.economy.in.ua/pdf/4_2013/38.pdf.
53. Кутузова Д. М., Степурко Т. Г., Ковтонюк П. А. Пацієнт, споживач чи клієнт? Як називати тих, хто по цей бік лікарні? // Наукові записки НаУКАМА. 2015. Т. 174: Слоціологічні науки. С. 86-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMA_s_2015_174_15.
54. Куц Л. К вопросу о понятии субъекта медицинской практики // Підприємництво, господарство та право. 2002. № 8. С. 11-13.
55. Лісничка О. Права пацієнтів у міжнародних документах і національному законодавстві України // Knowledge, Education, Law, Management 2020 № 4 (32), vol. 2 p. 69-75. URL: <http://kelmczasopisma.com/viewpdf/1547>.
56. Лісничка Т. В. Захист особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на життя, здоров'я, свободу та особисту недоторканність) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Х., 2007. 20 с.
57. Любінець О.В., Сенюта І.Я. Медичний кодекс як основа в реформуванні охорони здоров'я України // Український медичний часопис. 2006. № 3(53) URL:

- <https://www.umj.com.ua/article/483/medichnij-kodeks-yak-osnova-v-reformuvanni-oxoroni-zdorov-ya-ukraini>.
58. Майданик Р. А. Правовідносини медичного обслуговування і надання медичних послуг за законодавством України // Медичне право. 2017. № 3. С. 48-70.
 59. Майданик Р. А. Правовідносини медичного обслуговування і надання медичних послуг за законодавством України. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. С. 48-70.
 60. Майданик Р. Законодавство України в сфері охорони здоров'я: система і систематизація // Медичне право. 2013. № 2. С. 63-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/medpr_2013_2_8.
 61. Майданик Р. Єдиний медичний простір як ключовий стандарт прав людини і юридичний виклик у сфері охорони здоров'я України // Медичне право. 2013. № 1. С. 33-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/medpr_2013_1_7.
 62. Маловичко С. П. Особливості запитань у постановках слідчих про призначення судово-медичної експертизи у випадках порушень медичними працівниками своїх професійних обов'язків. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. С. 71-82.
 63. Мачуга Н. З. Теорія і методологія функціонування системи надання медичних послуг в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. 08.00.03. О., 2016. 38 с. URL: http://www.impeer.od.ua/images/Avtoreferaty/aref_.pdf.
 64. Медико-правовий тлумачний словник / І.Я. Сенюта, Х.Я. Терешко, Н.Є. Хлібороб, О.В. Цибак ; за ред. І.Я. Сенюти. Львів : Вид-во ЛЮБФ «Медицина і право», 2010. 540 с.
 65. Медицинское право Украины: Учебное пособие / Волков В. Д., Дешко Л. Н., Заблоцкий В. П. и др. Донецк: ДонНУ, 2005. 268 с.
 66. Медичне право в системі права України: стан і перспективи розвитку. URL: http://inmeds.com.ua/list.php?SECTION_ID=415.
 67. Методика визначення вартості медичних послуг / Богатирьова Р. В., Чермак І.І., Яцюк М.І., Яцюк Ю.М., Дуда В.П. // Український медичний часопис. 2013 № 5(97). URL: <https://www.umj.com.ua/article/67247/metodika-viznachennya-vartosti-medichnix-poslug>.
 68. Методика розрахунку тарифів на медичні послуги та медичну допомогу в закладах охорони здоров'я України / Долот В.Д., Чермак І.І., Яцюк М.І., Корж В.П., Мохорєв В.А., Вакаренко В.М., Яцюк Р.М., Яцюк Ю.М. // Український медичний часопис. 2013 № 4(96). URL: <https://www.umj.com.ua/article/63847/metodika-rozrachunku-tarifiv-na-medichni-poslugi-ta-medichnu-dopomogu-v-zakladax-oxoroni-zdorov-ya-ukraini>.
 69. Михайліченко Т. О., Рак С. В. Ліцензування у сфері охорони здоров'я: реалії та перспективи: Приватне право в сфері охорони здоров'я: виклики та перспективи. Київські правові читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Київ, 17 вер. 2020 р. / Р. А. Майданик, К.В. Москаленко та ін.; відп. ред. Р. А. Майданик. Львів: ЛЮБФ «Медицина і право», 2020. С. 168-171 [264 с.] http://medicallaw.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/Zbirnyk_tez_new.pdf.
 70. Михайлов С.В. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичних послуг [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Х., 2010. 193 с.
 71. Мієтуліс А. Розробка законодавства про громадське здоров'я, заснованого на доказах: приклад України. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. - С. 83-95.
 72. Мірошниченко О. А. Право людини на життя (теорія та практика міжнародного співробітництва) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. 2005. 18 с.
 73. Мірошниченко О.А. Право людини на життя (теорія та практика міжнародного співробітництва): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 Х., 2005. 18 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ARD&P21DBN=&S21FMT=JwU_B&S21ALL=%28%3C.%3E%3D%D0%A5911.3\\$%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ARD&P21DBN=&S21FMT=JwU_B&S21ALL=%28%3C.%3E%3D%D0%A5911.3$%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20).
 74. Никитченко Н. В. До питання захисту прав та інтересів пацієнтів. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. - С. 96-103.

75. Нікітін О. Реалізація права на медичну допомогу та отримання медичних послуг. 2018. URL: <https://id-legalgroup.com/ua/blog/realizatsiya-prava-na-meditsinskuyu-pomosch-i-polucheniye-meditsinskikh-uslug>.
76. Охрана здоровья и права человека: ресурсное пособие ; под науч. Ред. И.Я. Сенюты 5-е изд., доп. Львов : Издательство ЛОБФ "Медицина и право", 2015. 989 с. URL:<http://medicallaw.org.ua/vydavnytstvo/knygy/okhrana-zdorovja-i-prava-cheloveka-resursnoe-posobie>.
77. Охрименко А. Совершенно секретно: врачебная тайна / А.Охрименко // Участковый врач. 2014. № 2. С. 6-9.
78. Паліюк В. П. Правове регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Х., 2000. 18 с.
79. Паращич І. М. Права громадян і права пацієнтів та їх захист у системі охорони здоров'я України // Економіка та держава. 2009. № 2. С. 71-72. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecde_2009_2_23.
80. Паращич І.М. Права пацієнтів: проблеми та їх вирішення (досвід країн Європейського союзу) // Економіка та держава. 2009. № 5. С. 78-80. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ecde_2009_5_26.
81. Пасько М.І. Особливості надання медичної допомоги та медичної послуги в умовах формування ринку медичних послуг // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 117–121 URL: <http://global-national.in.ua/issue-15-2017/23-vipusk-15-lyutij-2017-r/2742-pasko-m-i-osoblivosti-nadannya-medichnoji-dopomogi-ta-medichnoji-poslugi-v-umovakhformuvannya-rinku-poslug>; <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/23.pdf>.
82. Пашков В. Діяльність омбудсмена з прав пацієнтів як засіб регулюючого впливу держави. URL: <https://www.apteka.ua/article/339724>.
83. Пашков В. М. Еволюція правового статусу закладів охорони здоров'я у законодавстві України. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. - С. 104-111.
84. Пашков В. Правове забезпечення обігу лікарських засобів // Підприємництво, господарство та право. 2002. № 6. С. 18-20.
85. Педченко Т.В. Державне управління системою охорони здоров'я на засадах загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. ., 2004. 20 с.
86. Підходи до підготовки сімейних лікарів в Україні та країнах Європи / Вороненко Ю.В., Шекера О.Г., Ткаченко В.І., Медведовська Н.В., Краснов В.В. // Український медичний часопис. 2014 № 3(101). URL: <https://www.umj.com.ua/article/75706/pidxodi-do-pidgotovki-simejnih-likariv-v-ukraini-ta-krainax-yevropi>.
87. Правове регулювання судово-медичної експертизи / В. О. Ольховський, В. Д. Марковський, Л. С. Купріянова // Судово-медична експертиза. 2012. № 6.- С. 7-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2012_6_4.
88. Радиш Я. Ф. Категорійно-понятійний апарат медичного права // Лікарська справа. 2007. № 1/2. С.78-82.
89. Радиш Я. Ф., Слабкий Г.О., Залеська В.В., Яструбінський В.І., Моїсеєнко Р.О., Шевченко М.В., Долот В.Д., Жельман В.О., Чермак І.І., Яцюк М.І. Єдина уніфікована методика розрахунку вартості медичних послуг, амбулаторно-поліклінічного та стаціонарного лікування // Український медичний часопис. 2012. № 3(89). URL: <https://www.umj.com.ua/article/34202/yedina-unifikovana-metodika-rozrachunku-vartosti-medichnix-poslug-ambulatorno-poliklinichnogo-ta-stacionarnogo-likuvannya>.
90. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Арская проти України» від 25.02.2014 № 45076/05 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SOO00617.html.

91. Рогова О. Г. Право на життя в системі прав людини: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01. Харків, 2006. 20 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ARD&P21DBN=&S21FMT=JwU_B&S21ALL=%28%3C.%3EU%3D%D0%A5911.3\\$%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ARD&P21DBN=&S21FMT=JwU_B&S21ALL=%28%3C.%3EU%3D%D0%A5911.3$%3C.%3E%29&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20).
92. Сенюта І. Я. Стандарти у сфері охорони здоров'я як джерело правовідносин із надання медичної допомоги. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. С. 112-124.
93. Сенюта І.Я. Дефекти надання медичної допомоги: поняття і види // Доктрина медичного права. 2017. № 1(19). С. 55-66.
94. Сенюта І.Я. Договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій: окремі штрихи до «нормативного портрету». URL: <https://www.umj.com.ua/article/125801/dogovir-pro-medichne-obslugovuvannya-naselennya-za-programoyu-medichnih-garantij-okremi-shtrihi-do-normativnogo-portretu>.
95. Сенюта І.Я. Консультативна допомога у сфері охорони здоров'я: деякі питання її надання // Український медичний часопис. 2012. № 1(87) . URL: <https://www.umj.com.ua/article/26028/konsultativna-dopomoga-u-sferi-oxoroni-zdorov-ya-deyaki-pitannya-ii-nadannya>.
96. Сенюта І.Я. Медична таємниця: «чутливі» межі професійного обов'язку. URL:<https://www.umj.com.ua/article/72247/medichna-tayemnicya-chutlivi-mezhi-profesijnogo-obov-yazku>.
97. Сенюта І.Я. Нові підходи до стандартів якості надання медичної допомоги та їх можливі юридично-правові наслідки. URL: <https://www.umj.com.ua/article/108196/novi-pidhodi-do-standartiv-yakosti-nadannya-medichnoyi-dopomogi-ta-yih-mozhlivi-yuridichno-pravovi-naslidki>.
98. Сенюта І.Я. Нормативний алгоритм роботи з адвокатськими запитами в закладах охорони здоров'я. URL: <https://www.umj.com.ua/article/101202/normativnij-algoritm-roboti-z-advokatskimi-zapitami-v-zakladah-ohoroni-zdorov-ya>.
99. Сенюта І.Я. Як діяти у разі незаконної відмови роботодавця визнати факт наявності професійного захворювання? Юридична консультація. URL:<https://www.umj.com.ua/article/28967/yak-diyati-u-razi-nezakonnoi-vidmovi-robotodavcy-viznati-fakt-nayavnosti-profesijnogo-zaxvoryuvannya-yuridichna-konsultaciya>.
100. Сенюта І.Я. Права законного представника пацієнта за законодавством України // Український медичний часопис. 2010. № 4(78) URL: <https://www.umj.com.ua/article/4570/prava-zakonnogo-predstavnika-paciyenta-za-zakonodavstvom-ukraini>.
101. Скомороха В. Права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. 2002. № 6. С. 3-9.
102. Слабкий Г.А., Пархоменко Г.Я. К вопросу о реформировании системы здравоохранения: международный опыт // Український медичний часопис. 2012 № 3(89). URL: <https://www.umj.com.ua/article/34316/k-voprosu-o-reformirovanii-sistemy-zdravoohraneniya-mezhdunarodnyj-opyt>.
103. Слабкий Г.О., Пархоменко Г.Я., Кондратюк Н.Ю., Торжевська О.М. Характеристика мережі закладів охорони здоров'я, забезпеченості населення лікарняними ліжками та основні показники їх використання // Український медичний часопис. 2014 № 5(103). URL: <https://www.umj.com.ua/article/80469/xarakteristika-merezhi-zakladiv-oxoroni-zdorov-ya-zabezpechenosti-naselennya-likarnyanimi-lizhkami-ta-osnovni-pokazniki-ix-vikoristannya>.
104. Смотров О. І. Договір щодо оплатного надання медичних послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2003. 177 с.
105. Смотров О. І. Договір щодо оплатного надання медичних послуг: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 Х., 2003. 17 с.
106. Смотров, О.І. Договір щодо оплатного надання медичних послуг : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 Х., 2003. 20 с.

107. Стефанчук Р. О. Кодифікація медичного законодавства в Україні: pro et contra // Публічне право. 2016. № 3. С. 27-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_3_5.
108. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / Відп. Ред. Я. М. Шевченко. Київ, КНТ, 2007. 626с.
109. Стефанчук Р. О. Право на психічне здоров'я та юридичні гарантії його реалізації і захисту // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2003. № 3-4. С. 70-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_3-4_15.
110. Темченко О. В. Абрамович Н.О. Пацієнт як учасник договору про надання медичних послуг // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Право. 2015. № 32 (Том 2). С. 88–92. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32(2)_21).
111. Темченко О. В. Соціальна функція української держави у сфері захисту прав // Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 51. С. 394-399. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_51_68.
112. Терешко Х. Я. Право на медичну інформацію: деякі аспекти. Медичне право. 2017 Спецвипуск №3. С. 125-131.
113. Терзі О. Наукові підходи до систематизації медичного законодавства // Проблеми цивільного та господарського права. 2018. №3. С.95-98. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/3/26.pdf>.
114. Терзі О. О. Ліцензування як напрям управлінської діяльності у сфері охорони здоров'я // Прикарпатський Юридичний Вісник. 2018. Том 3. № 4(25). С. 62- 66. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/65/66>.
115. Україна крізь призму Європейської хартії прав пацієнтів: результати виконання в Україні другого етапу європейських досліджень на відповідність стандартам ЄС з прав пацієнтів – К. Видавництво ТОВ «Дизайн і поліграфія», 2012. 158 с. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/programs/euro/patients_brochure.pdf.
116. Хартія прав умираючого ребенка (Триестская хартія). М.: 2016. 92 с. URL: <https://hospice.by/upload/iblock/231/Хартія-прав-умираючого-ребенка.pdf>.
117. Шишацька Н. Ф. Права пацієнтів у міжнародних документах // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2013. № 4 (58). С. 84-86.

8. Інформаційні ресурси

1. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/a> — Законодавство України на сайті Верховної Ради України.
2. <http://www.president.gov.ua/documents/> — Офіційні документи на Офіційному представництві Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua/control> — Урядовий портал.
4. <http://www.minjust.gov.ua> — Міністерство юстиції України.
5. <https://moz.gov.ua> – Міністерство охорони здоров'я України
6. <https://www.who.int> – Всесвітня організація охорони здоров'я
7. <https://www.dls.gov.ua> – Державна служба України з лікарських заходів та контролю за наркотиками
8. <https://nszu.gov.ua> – Національна служба здоров'я України
9. <https://www.msp.gov.ua> – Міністерство соціальної політики України.
10. <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/index> – Фонд соціального страхування України
11. <https://nssu.gov.ua> – Національна соціальна сервісна служба України
12. <https://www.wma.net> – World Medical Association/Всесвітня медична асоціація
13. <https://www.ifhhro.org> – IFHHRO/Medical Human Rights Network/Міжнародна федерація охорони здоров'я та організація з прав людини
14. <http://www.globalhealthrights.org> – Global Health & Human Rights/Глобальна база даних з питань охорони здоров'я і соціального права

15. <https://www.globalfamilydoctor.com> – World Organisation of Family Doctors (WONCA)/
Всесвітня організація сімейних лікарів
16. <https://www.unicef.org/ukraine> – UNICEF/ЮНІСЕФ дітям України
17. <https://dismp.gov.ua> – ДУ Державний інститут сімейної та молодіжної політики
18. <https://www.ombudsman.gov.ua> – Урівноважений Верховної Ради з прав людини
19. <https://www.fpsu.org.ua> – Федерація професійних спілок України
20. <https://www.legalaid.gov.ua> – Безоплатна правова допомога
21. <https://supreme.court.gov.ua/supreme> — Верховний Суд.
22. <https://court.gov.ua> – Судова влада України.
23. <http://www.reyestr.court.gov.ua> — Єдиний державний реєстр судових рішень.
24. <https://rase.minjust.gov.ua> - Державний реєстр атестованих судових експертів
25. <https://mon.gov.ua/ua> – Міністерство освіти України.
26. <http://www.nbu.gov.ua/portal> — Наукова періодика України на сайті Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.
27. <https://vak.in.ua> – Портал присвячений полегшенню процедури оформлення наукових джерел відповідно до вимог Вищої атестаційної комісії (ВАК)
28. <http://www.aprnu.kharkiv.org> – Національна академія правових наук України.
29. <https://naqa.gov.ua> – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

ОНОВЛЕНО :

Професорка кафедри цивільного права
та процесу, кандидатка юридичних
наук, доцентка
01 лютого 2023 року

_____ Надія БОНДАРЕНКО-ЗЕЛІНСЬКА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри цивільного права та процесу
02 лютого 2023 року, протокол № 8

Завідувачка кафедри, докторка юридичних
наук, професорка
02 лютого 2023 року

_____ Світлана ГРИНЬКО